

Çokboyutlu İlişki Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

Dr. Ayda BÜYÜKŞAHİN¹

ÖZET

Amaç: Çok Boyutlu İlişki Ölçeği (ÇBİÖ), yakın ilişkilerle ilgili çeşitli psikolojik eğilimleri ölçmek amacıyla Snell, Schicke ve Arbeiter (2002) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Çok Boyutlu İlişki Ölçeğinin Türkçe versiyonunun geçerlilik ve güvenilirliğini incelemektir.

Yöntem: Bu araştırmaya çeşitli fakültelerde eğitim gören, uygulama sırasında ya da geçmişte yakın ilişkisi olan 480 üniversite öğrencisi (308 kadın, 172 erkek) katılmıştır. Ölçüt geçerliliğini sınamak amacıyla İlişki Doyumu Ölçeği (İDÖ) kullanılmıştır.

Bulgular: İDÖ'nün yapı geçerliliğini sınamak amacıyla varimax eksen döndürme yöntemi kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. ÇBİÖ, faktörler "ilişkiye yüksek düzeyde odaklanma", "ilişki doyumu", "ilişki korkusu/kaygısı", "ilişki izlenimi ayarlama", "ilişkide kendine güven", "dışsal ilişki kontrolü", "ilişki girişkenliği", "içsel ilişki kontrolü" olmak üzere sekiz faktörlü bir yapı göstermiştir. ÇBİÖ ile İDÖ arasındaki korelasyon katsayıları -.41 ile .69 arasında değişmektedir. ÇBİÖ'nün iç tutarlılık güvenilirlik Cronbach alfa katsayısı .81'dir. Test tekrar test güvenilirliği .80 değerindedir. ÇBİÖ alt ölçekleri cinsiyet yönünden karşılaştırıldığında kadınlarla erkeklerin sadece "dışsal ilişki kontrolü" açısından farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Sonuç: Analizler, ÇBİÖ'nün Türk üniversite öğrencileri üzerinde yeterli düzeyde geçerlilik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğunu göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Çok Boyutlu İlişki Ölçeği (ÇBİÖ), geçerlilik, güvenilirlik

SUMMARY: The Multidimensional Relationship Questionnaire: A Study of Reliability and Validity

Purpose: The Multidimensional Relationship Questionnaire (MRQ) was developed to measure psychological tendencies associated with intimate relationships by Snell Schicke and Arbeiter (2002). The purpose of the present study was to investigate the reliability and validity of the Turkish version of the Multidimensional Relationship Questionnaire.

Method: 480 university students from various faculties, with a history of involvement in an intimate relationship at present or in past (308 female, 172 male) participated in the study. The Relationship Assessment Scale (RAS) was used for the criterion validity.

Results: In order to determine the construct validity of MRQ, factor analysis was conducted using principal components analysis with varimax rotation. The factor analysis resulted in eight factors; focus on relationship extremely, relational satisfaction, fear of relationship/relational anxiety, relational monitoring, relational esteem, external relational control, relational assertiveness, and internal relational control. The correlation coefficients of the MRQ with RAS were between -.41 and .69. The Cronbach's alpha for the MRQ was .81. The computed test-retest reliability coefficient was .80. MRQ subscales were found to show significant difference, with respect to sex of the participant, only in the subscale of "external relational control".

Conclusion: Analysis demonstrated that MRQ had a satisfactory level of reliability and validity in Turkish university students.

Key Words: The Multidimensional Relationship Questionnaire (MRQ), reliability, validity

¹Uzm., Ankara Ü Dil ve Tarih Coğrafya Fak., Psikoloji Bl., Ankara.

GİRİŞ

Son zamanlarda ikili ilişkilere yönelik uyarılma, geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış ya da Türk kültürüne uygun olarak geliştirilmiş pek çok ölçeğin olduğu görülmektedir (Büyükşahin 2004). Bugüne kadar geliştirilen ya da uyarlanan ölçekler, çoğunlukla belirli bir ilişkisel değişkeni ya da yakın ilişkilerin bir ya da birkaç yönünü ölçmeyi amaçlamaktadır. Ancak ülkemizde, yakın ilişkileri çok boyutlu ve çeşitli değişkenler açısından ele alan bir ölçeğe rastlanmamıştır. Bu boşluğu doldurmak amacıyla bu çalışmada Snell, Schicke ve Arbeiter (2002) tarafından geliştirilmiş olan Çok Boyutlu İlişki Ölçeği (ÇBİÖ)'nün (The Multidimensional Relationship Questionnaire) Türk kültürüne uyarlanması amaçlanmıştır.

Snell ve arkadaşları (2002) bu ölçeği geliştirirken, öncelikle yakın ilişkilerle ilgili çeşitli psikolojik değişkenleri belirlemişlerdir. Bunlar: ilişkide kendine güven: kişinin, diğer bir kişiyle yakın ilişki kurması durumunda, kendi becerilerini, kapasitesini olumlu değerlendirme eğilimidir. İlişkiye saplantı: kişinin, yaşamının yakın ilişkiler yönüne saplantılı olması ve sürekli bu konuyla ilgili olarak zihninin meşgul olmasıdır. İçsel ilişki kontrolü: kişinin, yaşamının yakın ilişkiler yönünün daha çok kendi davranışlarından ve kişisel kontrolünden kaynaklandığına inanmasıdır. İlişki farkındalığı: kişinin, yakın ilişkilerinin olumlu ve olumsuz yönlerini algılayabilmesidir. İlişki güdüsü: kişinin, yakın ilişkide olma isteğidir. İlişki kaygısı: kişiyi, karşı cinsten biriyle duygusal bir yakınlık/etkileşim kurmasının, kaygılandırmasıdır. İlişki girişkenliği: kişinin yaşamının yakın ilişkiler yönünde girişken olmasıdır. İlişki depresyonu: kişinin yakın ilişkileri konusunda, kendini mutsuz ve cesaretinin kırıldığını ve hayal kırıklığına uğramış hissetmesidir. Dışsal ilişki kontrolü: kişinin yakın ilişkilerinin çoğunlukla kendi kontrolünün dışında, şansa bağlı/tesadüfi olaylarla geliştiğine ya da kader/kısmet işi olduğuna inanmasıdır. İlişki izlenimi ayarlama: kişinin yakın ilişkilerinin başkaları tarafından nasıl değerlendirildiğine önem vermesidir. İlişki korkusu: kişinin bir başkasıyla yakın ilişki kurmaktan korkmasıdır. İlişki doyumu: kişinin yakın ilişkisinden doyum alması ya da mutlu olmasıdır.

Snell ve arkadaşları (2002), yakın ilişkiler üzerinde etkili olabileceğini düşündükleri sözü edilen bu değişkenleri temel alarak, Çok Boyutlu İlişki Ölçeği (ÇBİÖ)'ni geliştirmişlerdir. ÇBİÖ, 60 maddeden oluşan 5 basamaklı Likert tipi bir

ölçektir. Bir uçta yer alan 'benim için hiç uygun değil' ifadesine 1 puan, diğer uçta yer alan "benim için çok uygun" ifadesine 5 puan verilmektedir. Özgün formda yer alan alt ölçekler "ilişkide kendine güven", "ilişkiye saplantı", "içsel ilişki kontrolü", "ilişki farkındalığı", "ilişki kaygısı", "ilişki girişkenliği", "ilişki depresyonu", "dışsal ilişki kontrolü", "ilişki izlenimi ayarlama", "ilişki korkusu", "ilişki doyumu", "ilişki güdüsü" olarak adlandırılmıştır. Katılımcılar, maddeleri şu an ya da en son birlikte oldukları kişileri düşünerek yanıtlamışlardır. Ölçekten 12 ayrı puan alınmakta ve puanların artması, ilgili boyutun arttığı anlamına gelmektedir.

Özgün ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, 386 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmada, ölçeğin ölçüt geçerliliği için ÇBİÖ'nün alt ölçekleri ile Hendrick (1988) tarafından geliştirilmiş olan İlişki Doyumu Ölçeği (İDÖ) toplam puan arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Bu değerlerin -.66 ile .71 arasında değiştiği bulunmuştur. Ayrıca ÇBİÖ alt ölçeklerinin Clark'in ve arkadaşlarının (1987) sosyal mübadeleyi temel alan ölçekleri ile ilişkisine bakılmış ve bu değerlerin de -.17 ile .30 arasında değiştiği bulunmuştur. Bu değerler beklenen yönde ve anlamlıdır.

Özgün ölçeğin güvenilirlik düzeyini belirlemek amacıyla, iç tutarlılık katsayısı ve test tekrar test güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach alfa) her bir alt ölçek için ayrı ayrı hesaplanmış ve .70 ile .92 arasında değiştiği gözlenmiştir. Test tekrar test güvenilirlik katsayısı .72 olarak bulunmuştur. Bu korelasyon katsayıları .05 düzeyinde anlamlıdır. Snell ve arkadaşlarının (2002) çalışmaları, ÇBİÖ'nün anlamlı geçerlilik ve güvenilirlik katsayılarına sahip olduğunu göstermiştir.

Literatür incelendiğinde, yakın ilişkileri çok boyutlu ve farklı değişkenler açısından ele alan Çok Boyutlu İlişki Ölçeği kullanılarak, bu ölçekte sözü edilen değişkenler ile stresli olaylarla verilen tepkiler (Snell ve ark. 2002), bağlanma stilleri (Mikulincer ve ark. 2002), premature ve zamanında doğan bireylerin yetişkinlikteki yakın ilişki deneyimleri (McNamara 2002), aile özellikleri (Kikuchi ve Snell 2002) gibi çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinin, yakın (duygusal) ilişkilerindeki kontrol eğilimleri ile aile özellikleri arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışma (Kikuchi ve Snell 2002), ilişkilerinde dışsal ilişki kontrollü (örn., yakın ilişkilerdeki

TABLO 1. Çok Boyutlu İlişki Ölçeği Faktör Yapısı ve Her Maddenin Toplam Puanla Korelasyonları**(r).

Madde	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5	Faktör 6	Faktör 7	Faktör 8	r
Yakın ilişkilerde bir partner olarak kendime güvenirim.					.66				.72
Sürekli yakın ilişkiler üzerine düşünürüm.	.65								.65
Yakın ilişkilerimle ilgili çok fazla düşünürüm.	.63								.69
Yakın bir ilişki içinde olma isteğim/güdüm çok fazla.	.71								.67
Yakın ilişkiler kendimi sinirli ve kaygılı hissetmeme neden olur.			.65						.62
Yakın ilişkilerimle ilgili kendimi depresif /çökkün hissederim.			.49						.52
Yakın ilişkilerim çoğunlukla şansa bağlı/ tesadüfi olaylarla gelişmiştir.						.71			.74
Başkalarının yakın ilişkilerim konusunda ne düşündüğüne aşırı önem veririm.				.81					.83
Birisiyle yakın ilişkiye girmek beni biraz ürkütür.			.69						.70
Yakın ilişkiyle ilgili gereksinimlerimin şu anki karşılama biçiminden memnunum.		.73							.72
Yakın bir ilişkide iyi bir partner olduğumu düşünüyorum.					.71				.76
Yakın ilişkileri, başka her şeyden daha çok düşünürüm.	.68								.72
Yakın ilişkilerimde, kendi davranışlarım çoğunlukla belirleyici bir rol oynar.							.57		.69
Yakın ilişkilerim konusunda düşünmeye genellikle zaman ayırırım.	.57								.65
Yakın bir ilişkiye zaman ve emek vermek konusunda çok istekliyim/güdülüyüm.	.59								.67
Yakın ilişkilerde biraz acemi ve gerginimdir.			.54						.66
Yakın ilişkilerimde, tercihlerimi doğrudan dile getiririm.							.69		.80
*Yakın ilişkilerim konusunda kendimi mutsuz hissediyorum		.66							.74
Yakın ilişkilerimin başkalarına nasıl görüldüğüne/sunulduğuna aşırı önem veririm.				.82					.87
Bazen yakın ilişkilerden korkarım.			.64						.71
Yakın ilişkilerimden çok memnunum/doyum alıyorum.		.73							.78
Yakın ilişkilerde pek çok insana göre daha iyiyimdir.					.62				.77
Yakın ilişkiler zihnimi meşgul eder.									.63
Yakın ilişkilerimde kontrol daha çok benim elimdedir.	.54						.71		.79
Yakın bir ilişki içinde olmayı çok arzu ediyorum.									.61
Karşı cinsten biriyle duygusal bir yakınlık/etkileşim kurmak bende-gerginlik yaratır.	.68		.64						.72

olayların ve etkinliklerin büyük oranda şansa bağlı olduğunu inanma) olan bireylerin ailelerini daha az sargın ve duygusal olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca bu çalışma, yakın ilişkilerde dışsal ilişki kontrollü olmak ile aile üyeleri ara-

sında çatışma yaşanması ve aile üyelerinin başarı odaklı olması arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermiştir. Diğer yandan yakın ilişkilerde içsel ilişki kontrollü olmak ile aile özellikleri (örn., bağlılık, duygusallık, çatışma, bağımsızlık) arasında

TABLO 1'in Devamı.

Madde	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5	Faktör 6	Faktör 7	Faktör 8	r
*Yakın ilişkilerde isteklerimi dile getirmede biraz pasifimdir.							.57		.76
*Yakın ilişkilerim konusunda cesaretimin kırıldığını hissediyorum.	.56								.73
Yakın ilişkilerim üzerinde şansın büyük etkisi vardır.						.81			.85
Yakın ilişkilerimin başkaları üzerinde bıraktığı izlenim konusunda sıklıkla endişe duyarım.				.73					.83
Zaman zaman, birisiyle yakın bir ilişkiye girmekten korkarım.			.58						.72
Yakın ilişkilerim temel beklentilerimi karşılıyor.	.75								.77
Kendimi yakın bir ilişki için oldukça tercih edilen bir partner olarak değerlendiririm.					.63				.78
Sürekli olarak yakın bir ilişki içinde olmayı düşünürüm.	.66								.66
Yakın ilişkilerimi etkileyen temel şey benim kendi yaptıklarımdır.							.64		.73
Yakın bir ilişki içinde olmak benim için çok önemlidir.	.73								.72
Yakın ilişkilerde birçok insana göre daha kaygılıyım.			.55						.64
Yakın bir ilişkide isteklerimi dile getirmekten çekinmem.							.68		.82
*Yakın ilişkilerim konusunda kendimi hayal kırıklığına uğramış hissediyorum.	.69								.78
Yakın ilişkilerimin büyük oranda şans (iyi ya da kötü anlamda) meselesi olduğuna inanıyorum.						.83			.88
Genellikle başkalarının yakın ilişkilerime yönelik verdikleri tepkilere duyarlıyım.				.83					.87
Yakın bir ilişki içinde olmak beni fazla korkutmaz.			.45						.59
Yakın ilişkilerim, diğer pek çok ilişki ile karşılaştırıldığında, çok daha iyidir.	.57								.65
Yakın bir ilişki içinde kendime oldukça güvenirim.					.57				.77
Zamanının büyük bir bölümünü yakın ilişkileri düşünerek geçiririm.	.68								.72
Yakın ilişkilerim benim sorumluluğum ve kontrolüm altındadır.								.67	.76
Yakın bir ilişki içinde olup, bunu sürdürmeyi çok isterim.	.58								.62
Yakın bir ilişki içinde kendimi tutuk ve utangaç hissedirim.			.50						.69
Yakın ilişkiler söz konusu olduğunda, isteklerimi genellikle ifade ederim.							.72		.82
*Yakın ilişkilerimi düşündüğümde üzülüyorum.	.67								.74
Yakın ilişkilerimin gerçekten de bir kader/kısmet işi olduğunu düşünüyorum.						.64			.75
Başkalarının yakın ilişkiime nasıl tepki verdiklerine/ vereceklerine dikkat ederim.				.84					.88
Yaşamımın yakın ilişkiler yönü, benim için çok doyurucudur.	.66								.74
Açıklanan varyans	10.70	9.47	9.23	7.35	5.67	5.18	5.13	4.93	
Özdeğer	5.67	5.02	4.89	3.90	3.00	2.75	2.72	2.61	

* Ters kodlanması gerekmektedir.

** Tüm r değerleri 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

ilişki bulunmamıştır. McNamara'nın (2002) Çok Boyutlu İlişki Ölçeği'ni kullanarak prematüre ve zamanında doğanların yetişkinlikteki ilişki deneyimlerini karşılaştırdığı çalışması ise, prematüre doğanların ilişkilerinde daha kaygılı ve utangaç

olduklarını ortaya koymuştur. Diğer yandan, literatür incelendiğinde Çok Boyutlu İlişki Ölçeği kullanılarak yapılan araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

TABLO 2: ÇBİÖ Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları (N=480).

Faktörler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. İlişkiye Yüksek Düzeyde Odaklanma	–	.08	.10*	.24*	.31*	.15*	.04	.13*
2. İlişki Doyumu		–	-.56*	-.30*	.46*	-.33*	.42*	.25*
3. İlişki Korkusu/Kaygısı			–	.41*	-.39*	.42*	-.52*	-.15*
4. İlişki İzlenimi Ayarlama				–	-.18*	.31*	-.31*	.02
5. İlişkide Kendine Güven					–	-.09*	.48*	.42*
6. Dışsal İlişki Kontrolü						–	-.24*	.08
7. İlişki Girişkenliği							–	.34*
8. İçsel İlişki Kontrolü								–

*p<.05 düzeyinde anlamlıdır.

ÇBİÖ'nün Türk kültürüne uyarlama çalışmasında, ölçek öncelikle iki sosyal psikolog ve dil uzmanı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra, elde edilen bu çeviride, ortak olan ve ortak olmayan maddeler biraraya getirilmiştir. Ardından, çevrilen maddeler ve özgün form beş yargıcıya verilmiş ve önerileri doğrultusunda düzeltmeler yapılmıştır. Böylece, ölçeğin Türkçe versiyonu oluşturulmuştur.

YÖNTEM

Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini, çeşitli fakültelerde eğitim gören, uygulama sırasında ya da geçmişte yakın ilişkisi olan 480 üniversite öğrencisinden oluşmuştur. Katılımcıların 308'i (% 64) kadın, 172'si (% 36) erkektir. Kadınların yaş ortalaması 21.48 (s= 1.85) iken, erkeklerinki 22.59'dur (% 2.24). Katılımcıların 250'si (% 52) çalışma sırasında yakın ilişkilerinin olduğunu, 230'u (% 48) ise şu an böyle bir ilişkilerinin olmadığını, ancak geçmişte yakın ilişki deneyimlerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Üniversite öğrencilerinin bugüne kadar deneyimledikleri ilişki sayısı kadınlarda ortalama 2.08 (S=1.29), erkeklerde 2.99'dur (S=2.32). Ayrıca devam eden ya da geçmişte ilişkileri olan öğrencilerin ilişki süreleri kadınlar için ortalama 18.12 ay (S=21.40), erkekler için ortalama 18.16 ay'dır (22.77).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla ÇBİÖ'nün yanısıra, ölçüt geçerliliğini sınamak amacıyla İlişki Doyumu Ölçeği (İDÖ) kullanılmıştır. Ayrıca, katılımcılara yaş, cinsiyet gibi demografik özellik-

leri yanında, ilişki süresi, ilişki sayısı gibi yakın ilişkileriyle ilgili sorular sorulmuştur.

İlişki Doyumu Ölçeği-İDÖ (Relationship Assessment Scale): İDÖ, romantik ilişkilerde ilişki doyumunu ölçmek amacıyla Hendrick (1988) tarafından geliştirilmiştir. Yedi maddelik 7 basamaklı Likert tipi ölçektir. Türkçe uyarlaması Curun (2001) tarafından duygusal beraberliği olan 140 üniversite öğrencisi ile yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçeğin tek bir faktör altında toplandığı bulunmuştur. İDÖ'nün iç tutarlılık katsayısı .86'dır. Ölçekteki iki madde ters puanlanmakta ve puanların artması ilişki doyumunun arttığını göstermektedir.

İşlem

Ölçekler gönüllü katılımcılara sınıflarda uygulanmıştır ve kimlik bilgileri istenmemiştir. Katılımcılara öncelikle hem araştırmanın amacı hem de uygulama aşamasında nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda bilgi verilmiş, ardından uygulama yapılmıştır. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 30-35 dakikalık bir süreyi kapsamıştır.

BULGULAR

Geçerliliğe İlişkin Bulgular

Özgün çalışmada alt ölçekler oluşturulurken faktör yapısına bakılmamakla birlikte, bu çalışmada, ölçeğin yapı geçerliliğini sınamak amacıyla, temel bileşenler yöntemi ve varimaks eksen döndürme yöntemi kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, özdeğeri 1'in üzerinde olan 13 faktör bulunmuştur. Ancak yorumlanabilme durumu temel alınarak varimaks eksen döndürme yöntemi kullanılarak yapılan ikinci analiz sonucunda, ölçeğin 8 faktörlü bir yapı ortaya koyduğu görül-

TABLO 3. ÇBİÖ Alt Ölçekleri ve İDÖ Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları.

Çok Boyutlu İlişki Ölçeği Alt Ölçekleri	İlişki Doyumu		
	Kadın (n=308)	Erkek (n=172)	Tüm katılımcılar (N=480)
1. İlişkiye Yüksek Düzeyde Odaklanma	.14*	.08	.12*
2. İlişki Doyumu	.69*	.63*	.67*
3. İlişki Korkusu/Kaygısı	-.41*	-.35*	-.39*
4.İlişki İzlenimi Ayarlama	-.17*	-.26*	-.20*
5. İlişkide Kendine Güven	.34*	.36*	.35*
6. Dışsal İlişki Kontrolü	-.17*	-.19*	-.17*
7. İlişki Girişkenliği	.29*	.20*	.26*
8. İçsel İlişki Kontrolü	.15*	.16*	.15*

• P<0.05 düzeyinde anlamlıdır.

müştür. Ölçekteki maddelerin girdiği faktör yükleri ve her maddenin toplam puanla korelasyonları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi faktörlerden birincisi varyansın % 10.70’inden, ikincisi % 9.47’sinden, üçüncüsü % 9.23’ünden, dördüncüsü 7.35’inden, beşincisi % 5.67’sinden, altıncısı % 5.18’inden, yedincisi % 5.13’ünden, sekizincisi % 4.93’ünden sorumludur. Faktörlerin tümü birden varyansın % 57.67’sini açıklamaktadır. Bu çalışmada, birinci faktör “ilişkiye yüksek düzeyde odaklanma”, ikinci faktör “ilişki doyumu”, üçüncü faktör “ilişki korkusu/kaygısı”, dördüncü faktör “ilişki izlenimi ayarlama”, beşinci faktör “ilişkide kendine güven”, altıncı faktör, “dışsal ilişki kontrolü”, yedinci faktör “ilişki girişkenliği” ve sekizinci faktör “içsel ilişki kontrolü” olarak adlandırılmıştır.

Bu çalışmada yapılan faktör analizi sonucunda, 7 maddenin hiçbir faktör altına girmediği saptanmıştır. Ayrıca bu maddelerin madde test korelasyon değerlerinin de düşük olduğu gözlenmiştir. Bu nedenlerle söz konusu maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Böylelikle ölçek, ilişkiye yüksek düzeyde odaklanma (12 madde), ilişki doyumu (9 madde), ilişki korkusu/ kaygısı (10 madde), ilişki izlenimi ayarlama (5 madde), ilişkide kendine güven (5 madde), dışsal ilişki kontrolü (4 madde), ilişki girişkenliği (4 madde), içsel ilişki kontrolü (4 madde) olmak üzere 53 maddeye inmiştir. Ölçekteki beş maddenin ters kodlanması gerekmektedir (Tablo 1).

Analiz sonucunda elde edilen bu faktörler arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi, ilişkiye yüksek düzeyde odaklanma alt ölçeği ile ilişki izlenimi ayarlama, ilişki korkusu/kaygısı, ilişkide kendine güven ve içsel ilişki kontrolü alt ölçekleri arasında olumlu bir ilişki vardır. Beklendiği gibi ilişki doyumu alt ölçeği ile ilişki korkusu/kaygısı, ilişki izlenimi ayarlama, dışsal ilişki kontrolü alt ölçekleri arasında olumsuz bir ilişki gözlenmiştir. Diğer yandan ilişki doyumu alt ölçeği ile ilişkide kendine güven, ilişki girişkenliği ve içsel ilişki kontrolü alt ölçekleri arasında olumlu bir ilişki vardır. Yine beklediği gibi ilişki korkusu/kaygısı alt ölçeği, ilişkide kendine güven, ilişki girişkenliği ve içsel ilişki kontrolü alt ölçekleri ile olumsuz yönde ilişkilirken; ilişki izlenimi ayarlama ve dışsal ilişki kontrolü alt ölçekleri ile olumlu yönde ilişkilidir. İlişki izlenimi ayarlama alt ölçeği de, dışsal ilişki kontrolü alt faktörü ile olumlu yönde ilişkiliken; ilişkide kendine güven ve ilişki girişkenliği alt ölçekleri ile olumsuz yönde ilişkilidir. İlişkide kendine güven alt ölçeği ise, hem ilişki girişkenliği hem de içsel ilişki kontrolü alt ölçekleri ile olumlu yönde; dışsal ilişki kontrolü alt ölçeği ile olumsuz yönde ilişkilidir. Son olarak, dışsal ilişki kontrolü alt ölçeği ile ilişki girişkenliği alt ölçeği arasında olumsuz bir ilişki olduğu ve ilişki girişkenliği alt ölçeği ile içsel ilişki kontrolü alt ölçeği arasında ise olumlu bir ilişki olduğu görülmektedir.

TABLO 4. Çok Boyutlu İlişki Ölçeği Alt Ölçeklerinin Güvenilirlik Katsayıları.

	Cronbach Alpha	İki yarım güvenilirliği	Test tekrar test güvenilirliği
1. İlişkiye Yüksek Düzeyde Odaklanma	.88	.86	.83
2. İlişki Doyumu	.89	.90	.86
3. İlişki Korkusu /Kaygısı	.85	.83	.85
4.İlişki İzlenimi Ayarlama	.91	.90	.81
5. İlişkide Kendine Güven	.81	.79	.85
6. Dışsal İlişki Kontrolü	.82	.79	.74
7. İlişki Girişkenliği	.81	.81	.79
8. İçsel İlişki Kontrolü	.73	.72	.63

Ölçeğin ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla, özgün çalışmada olduğu gibi Hendrick (1988) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Curun (2001) tarafından yapılan İlişki Doyumu Ölçeği (İDÖ) kullanılmıştır. İDÖ ve ÇBİÖ'nün alt ölçekleri arasındaki korelasyonlar Tablo 3'te verilmektedir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, hem kadın hem de erkek katılımcılar için ilişki doyumu toplam puanları ile ilişki doyumu, ilişkide kendine güven, içsel ilişki kontrolü, ilişki girişkenliği alt ölçekleri arasında olumlu bir ilişki gözlenmiştir. Ayrıca beklediği gibi, ilişki doyumu toplam puanları ile ilişki korkusu/kaygısı, ilişki izlenimi ayarlama, dışsal ilişki kontrolü alt ölçekleri arasında ise olumsuz bir ilişki vardır. Erkeklerden farklı olarak kadın katılımcılar arasında, ilişki doyum puanları ile ilişkiye yüksek düzeyde odaklanma arasında olumlu bir ilişki gözlenmiştir. Snell ve arkadaşları (2002) da özgün ölçeği geliştirirken ölçeğin ölçüt geçerliliğini sınamak amacıyla İlişki Doyumu Ölçeğini kullanmışlar ve elde ettikleri sonuçlar, bu çalışma ile elde edilen sonuçlarla tutarlılık göstermiştir.

Güvenilirliğe İlişkin Bulgular

Ölçeğin güvenilirlik düzeyini belirlemek amacıyla Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı, iki yarım güvenilirliği ve test tekrar test güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Test tekrar test güvenilirliği için ölçek 117 katılımcıya 15 gün arayla tekrar uygulanmıştır. Bunun sonucunda test tekrar test güvenilirlik katsayısı .80 olarak bulunmuştur. 480 üniversite öğrencisinden elde edilen iç tutarlılık katsayısı (Cronbach alfa) ise .81'dir. Ölçeğin iki yarım güvenilirliği de .83'tür. Ayrıca her bir alt öl-

çeğin iç tutarlılık katsayısı ile iki yarım güvenilirliği ve test tekrar test güvenilirlik katsayıları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, ÇBİÖ alt ölçeklerinin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları .73 ile .91; iki yarım güvenilirlik katsayıları .72 ile .90; test tekrar test güvenilirlik katsayıları .63 ile .86 arasında değişmektedir.

Çok Boyutlu İlişki Ölçeği Alt Ölçeklerinin Cinsiyet Yönünden Karşılaştırılması

Kadınların ve erkeklerin ÇBİÖ alt ölçeklerden aldıkları puanlar açısından farklılık gösterip göstermediklerini incelemek amacıyla t-test analizi yapılmıştır. Tablo 5'te kadınların ve erkeklerin ÇBİÖ alt ölçeklerinden aldıkları ortalama, standart sapma ve t- testi analizi gösterilmektedir.

Tablo 5'te görüldüğü gibi kadınlarla erkekler sadece "ilişkide dışsal kontrollü olma" açısından farklılık göstermektedirler (Kadınlar $X= 11.60$, Erkekler $X= 10.49$ $t=2.89$, $p<0.05$). Buna göre, kadınlar erkeklere göre ilişkilerinin daha çok şansa bağlı ya da kader kısmet işi olduğuna inanmaktadırlar. ÇBİÖ'nün diğer alt ölçekleri arasında cinsiyet açısından farklılık gözlenmemiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada genel olarak, Çok Boyutlu İlişki Ölçeği'nin üniversite öğrencilerinin yakın ilişkileriyle ilgili çeşitli psikolojik eğilimleri ölçebilecek, yeterli geçerlilik ve güvenilirliğe sahip olduğu bulunmuştur.

ÇBİÖ'nün Türkçe formunun üniversite öğrencileri için güvenilirliğine ilişkin bulgular, Cronbach

TABLO 5. ÇBİÖ Alt Ölçeklerinin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değerleri.

	Kadın (N= 308)		Erkek (N= 172)		T
	X	S	X	S	
1. İlişkiye Yüksek Düzeyde Odaklanma	38.96	8.56	38.66	8.81	.36
2. İlişki Doyumu	31.77	8.23	32.53	7.12	-1.01
3. İlişki Korkusu/Kaygısı	22.41	7.17	21.88	7.21	.77
4. İlişki İzlenimi Ayarlama	11.74	4.78	12.02	5.08	-.61
5. İlişkide Kendine Güven	19.04	3.48	18.95	3.45	.27
6. Dışsal İlişki Kontrolü	11.60	4.05	10.49	3.93	2.89*
7. İlişki Girişkenliği	15.16	3.56	15.12	3.06	.14
8. İçsel İlişki Kontrolü	13.43	2.73	13.75	2.79	-1.21

*p<.05 düzeyinde anlamlıdır.

alfa iç tutarlılık katsayısı, iki yarım güvenilirlik katsayısı ve test tekrar test güvenilirlik katsayılarının hesaplanmasıyla elde edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen alt ölçeklerin; Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları .73 ile .91; iki yarım güvenilirlik katsayıları .72 ile .90; test tekrar test güvenilirlik katsayıları .63 ile .86 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin özgün formunun iç tutarlılık katsayılarının (.70 ile .92 arasında) ve test tekrar test güvenilirlik katsayılarının (.72) bu çalışmadan elde edilen değerlerle tutarlıdır.

ÇBİÖ'nün yapı geçerliliğini incelemek amacıyla, varimax eksen döndürme yöntemi kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, özgün çalışmadan farklı olarak, maddelerin sekiz faktör altında toplandığı bulunmuştur. Özgün çalışmada, "ilişki kaygısı" ve "ilişki korkusu" ayrı alt ölçekler olarak değerlendirilirken, bu çalışmada bu iki alt ölçek, aynı faktör altında toplanmıştır ve "ilişki korkusu/kaygısı" alt ölçeği olarak adlandırılmıştır. Yine özgün çalışmada, "ilişki depresyonu", "ilişki doyumu" olarak isimlendirilen iki alt ölçek, bu çalışmada birleşerek tek bir faktör altında toplanmıştır. Ancak, ilişki depresyonu maddelerinin ters kodlanması gerekmektedir. Bu faktör "ilişki doyumu" olarak isimlendirilmiştir. Böylelikle, bu alt ölçekten alınan puanların artması, ilişki doyumunun arttığı anlamına gelmektedir. Bu durum, Türk kültüründe, ilişkiden doyum almama, ilişki depresyonu ile değil, ilişki doyumsuzluğu olarak ifade edilmesi ile açıklanabilir. Diğer yandan, özgün çalışmada, "ilişkiye saptantı" ile "ilişki farkındalığı" ve "ilişki güdüsü" alt ölçekleri de ayrı alt ölçek-

ler olarak ele alınırken, bu çalışmada aynı faktör altında toplanmıştır. İlişki güdüsü (örn. yakın bir ilişki içinde olma isteğim/güdüm çok fazla), ilişki farkındalığı (örn. yakın ilişkilerimle ilgili çok fazla düşünürüm) ve ilişkiye saptantı (örn. sürekli olarak yakın bir ilişki içinde olmayı düşünürüm) alt ölçeklerindeki maddelerin sözel yapıları incelendiğinde, bu alt ölçeklerin "ilişkiye yüksek düzeyde odaklanma" alt ölçeği olarak isimlendirilebileceği düşünülmüştür. Aynı faktöre giren maddeler arasındaki korelasyon incelendiğinde, bu maddelerin birbirleriyle yüksek korelasyon göstermesi, aynı faktör altında toplanabileceğini işaret etmektedir. Bu noktadan hareketle, Türk kültüründe, ilişki korkusu ile ilişki kaygısı; ilişki farkındalığı, ilişki güdüsü ve ilişkiye saptantı gibi kavramların ayrışmadığı söylenebilir. Tüm bunlara ek olarak, bu çalışmada yapılan faktör analizi sonucunda, özgün çalışma ile tutarlı olarak, "ilişki izlenimi ayarlama", "ilişkide kendine güven", "dışsal ilişki kontrolü", "ilişki girişkenliği" ve "içsel ilişki kontrolü" nün ayrı alt faktörler olduğu ortaya konmuştur. Bir başka deyişle, her iki çalışmada maddeler aynı faktör altında toplanmıştır.

Snell ve arkadaşları tarafından yapılan özgün çalışmada, ölçeğin ölçüt geçerliliğini saptamak amacıyla, ÇBİÖ alt ölçekleri ile İDÖ arasındaki ilişkiler incelenmiştir (İlişkiler -.66 ile .71 arasında değişmektedir). Bu çalışmada ÇBİÖ ile İDÖ arasındaki ilişkiler incelenmiş ve bu değerlerin -.41 ile .69 arasında değiştiği ortaya konmuştur. ÇBİÖ alt ölçekleri ile İDÖ arasındaki ilişkiler incelendiğinde, ilişkide kendine güven, ilişki girişkenliği ve

ilişkide içsel kontrol arttıkça ilişki doyumunun da arttığı görülmektedir. Ülkemizde daha önce yapılan bazı çalışmalar (Büyükşahin 2001; Karakurt 2001; Sümer ve Güngör 1999), ilişkide kendine güven ile ilişki doyumu arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu çalışmada ilişki korkusu/kaygısı, ilişki izlenim ayarlamacılığı ve ilişkide dışsal kontrol arttıkça, ilişki doyumunun azaldığı gözlenmektedir. Bu ilişkilerin beklenen yönde olması ve Snell ve arkadaşlarının çalışmalarlarıyla tutarlılık göstermesi, ölçeğin ölçüt geçerliği için yeterli olduğunu göstermektedir. Ancak bu çalışmada, Snell ve arkadaşlarının çalışmalarından farklı olarak, ilişkiye yüksek düzeyde odaklanma alt ölçeği ile ilişki doyumu arasında olumlu yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bulgu daha önceden ülkemizde yapılan bazı çalışmalarla (Büyükşahin ve Hovardaoğlu 2004; Büyükşahin ve ark. 2004; Demirtaş 2004) tutarlıdır. Bu durum, özellikle Türk kültüründe kıskançlık, ilişki bağımlılığı, ilişkiyi aşırı düşünme gibi ilişkiyel değişkenlere olumlu anlam yüklenmesiyle açıklanabilir.

KAYNAKLAR

- Büyükşahin A, Hovardaoğlu S (2004) Çiftlerin aşka ilişkin tutumlarının Lee'nin çok boyutlu aşk biçimleri kapsamında incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19:59-72.
- Büyükşahin A (2004) Türkiye'de uyarılma çalışmaları yapılmış ya da Türk kültüründe geliştirilmiş ikili ilişkiler kapsamındaki ölçeklerin kısa tanıtımı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19:129-143.
- Büyükşahin A, Hasta D, Hovardaoğlu S (2004) İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Yayınlanmamış araştırma raporu.
- Büyükşahin A (2001) Yakın ilişki kuran ve kurmayan üniversite öğrencilerinin çeşitli sosyal psikolojik etkenler yönünden karşılaştırılması. Ankara: A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Clark MS, Milberg S, Ouelett R, Powell MC (1987) Recipient's mood relationship type and helping *J Pers Soc Psychol*, 53: 94-103.
- Curun F (2001) The effects of sexism and sex role orientation on relationship satisfaction. Unpublished Master Thesis, M.E.T.U. Ankara.
- Demirtaş (2004) Yakın ilişkilerde kıskançlık (bireysel, ilişkiyel ve durumsal değişkenler). Ankara: A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Hendrick SS (1988) A generic measure of relationship satisfaction. *J Marriage Fam*, 50:93-98.

ÇBİÖ'nün alt ölçeklerinin cinsiyet yönünden yapılan karşılaştırmalar sonucunda, kadınlarla erkekler arasında sadece ilişkide dışsal kontrollü olma açısından fark bulunmuştur. Buna göre, kadınların erkeklere göre daha fazla ilişkilerinde dışsal kontrollü oldukları görülmüştür. Bu durum kadınların erkeklere kıyasla daha fazla şans, kader/kısmet gibi dışsal etmenlerin ilişkileri üzerinde etkili olduğuna inandıklarını göstermektedir.

Sonuç olarak ÇBİÖ'nün Türkçe formunun üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerini farklı değişkenler açısından ölçmede geçerli ve güvenilir olduğu söylenebilir. Ayrıca bu ölçek kullanılarak, yakın ilişkilerin doğası, ilişki sorunları, çatışma nedenleri daha iyi anlaşılabilir. Böylelikle çiftler ilişkilerine yön verebilir, ilişkileriyle ilgili olarak farkındalık düzeyleri artabilir, kendilerini, ilişkilerini daha iyi tanıyabilir ve ilişkilerinin kalitesini artırabilirler.

Karakurt G (2001) The impact of adult attachment styles on romantic jealousy, Unpublished Master Thesis, METU. Ankara.

Kikuchi M, Snell Jr (2002) Chapter 6: Family environment variables and locus of control in intimate relationships. In W. E. Snell, Jr. (Ed). *Student Research in psychology at Southeast State University*. Cape Girardeau, MO: Snell Publications.

McNamara D (2002) Preterm birth tied to later relationship problems- Fewer friends, more anxious and shy. *OB/GYN News*.

Mikulincer M, Florian V, Cowan P, Cowan C (2002) Attachment security in couple relationships: A systemic model and its implications for family dynamics. *Fam Process*, 41:405-434.

Snell, WE, Jr, Schicke M, Arbeiter T (2002) The Multidimensional Relationship Questionnaire: Psychological dispositions associated with intimate relations. In W. E. Snell, Jr. (Ed.), *New Directions in The Psychology of Intimate Relations: Research and Theory*. Cape Girardeau, MO: Snell Publications.

Snell WE, Seby RA, Wenta TR (2002) Chapter 21: Stressful intimate experiences in close relationships. In W.E. Snell, Jr. (Ed). *New Directions in The Psychology of Intimate Relations: Research and Theory*. Cape Girardeau, MO: Snell Publications.

Sümer N, Güngör D (1999) Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14:71-109.